

Michael Dencker Herslund

21. juli 1945 - 26. august 2021

Mindeord af Lene Schøsler

Michael Herslund blev student fra Aalborg Katedralskole i 1964. Han blev magister i romansk filologi fra Københavns Universitet i 1972, hvor han fik guldmedalje for sin afhandling i 1970. Efter sin eksamen blev han i 1972 ansat som adjunkt i fransk ved Institut for Romansk filologi, Københavns Universitet, og var lektor samme sted i perioden 1976-1986.

I perioden 1976-1980 var han under en orlovsperiode ansat som amanuensis ved Universitetet i Trondheim, derefter vendte han tilbage til Københavns Universitet. Efterfølgende kom han til Handelshøjskolen i København (senere CBS), hvor han blev professor i fransk ved Det Erhvervsproglige Fakultet fra 1987. Her var han frem til sin pensionering i 2016. Michael Herslund blev dr.phil. i 1989. Han blev indvalgt i Selskabet i 1995. Han var medlem af Statens Humanistiske Forskningsråd 1995-2000, de to sidste år som formand.

Michael Herslund var uddannet som en af de sidste repræsentanter for den højt meriterede sproghistoriske romanske tradition ved Københavns Universitet. Han var som magister uddannet i hele den romanske sprogfamilie og vedblev hele livet at anse magisterkonferensen som den bedste forskeruddannelse. En af de få gange han mødte op i Selskabet, var da vi diskuterede konferensens mulige afskaffelse. Det var Herslund meget imod. Den romanskfilologiske tradition fra København blev i særdeleshed kendt uden for Danmarks grænser med Kristoffer Nyrop (1858-1931), professor fra 1894,

medlem af Selskabet i 1899, og der refereres stadig til hans monumentale sproghistorie *Grammaire historique de la langue française*, I-VI (1899-1913). Denne empiri-tunge og ikke særligt teoretiske tradition blev imidlertid fuldstændigt afbrudt omkring 1950 ved fremkomsten af den strukturalistiske, hovedsageligt synkront og ikke historisk orienterede sprogvidenskab. Dette brud var i Danmark, i modsætning til de øvrige nordiske lande, forberedt ved fremkomsten af to lingvistiske strømninger, den ene forankret i den nordiske filolog Paul Diderichsens (1905-1964) forskning i dansk, især omkring hans feltanalyse, den anden forankret i Louis Hjelmslevs (1899-1965) almenlingvistiske teori, glossematikken, der var præget af et højt abstraktionsniveau i sin formalisering. Det er påfaldende, at disse to københavnske strukturalistiske strømninger bidrog til at hæmme udbredelsen og udnyttelsen af den amerikanske strukturalisme og dens efterfølgere, selvom flere forskere især fra de romanske og engelske universitetsinstitutter, bl.a. Michael Herslund, bidrog til at udbrede kendskabet til den amerikanske lingvistiske teoridannelse (den generative grammatik), som ofte forbindes med navnet Noam Chomsky (1927-). Den glossematiske tilgang blev på det romanske felt forvaltet og videreudviklet især af Hjelmslevs elev Knud Togeby (1918-1974), professor på Romansk Institut fra 1955 til sin død. Togeby var Herslunds lærer.

Den voldsomme faglige reorientering fra den filologiske tradition hen mod en teoretisk funderet lingvistik manifesterer sig tydeligt i Michael Herslunds forskning. Hans faglige interesse bevæger sig med et solidt udgangspunkt i den historisk-filologiske tradition frem mod en interesse for og anvendelse af forskellige metoder inden for den moderne sprogvidenskab og et engagement i aktuelle, herunder sprogpoltiske problemstillinger inden for lingvistikken. Jeg vil i det

følgende beskrive denne udvikling hos Michael Herslund, en udvikling som på interessant vis afspejler nogle væsentlige linjer i sprogvidenskabens udvikling i de sidste 50 år. Jeg vil følge udviklingen kronologisk opdelt i fire faser efter hans faglige interessefelter: sproghistorie, moderne fransk, typologi, sprog og identitet.

Den traditionelle filologisk baserede romanske sproghistorie, som den blev praktiseret i det 19. og starten af det 20. århundrede i hele Europa, og særdeles livskraftigt i Danmark, havde fokus på standard-sprogene, og repræsenterede derfor en historisk "teleologisk" tilgang, således at forskerne med stor detaljerigdom beskrev sprogenes udvikling fra modersproget (i dette tilfælde latin) frem mod den aktuelle sprogtilstand, uden blik for variationer, og med særligt fokus på etymologi, fonetik og morfologi, medens syntaks som regel blev stedmoderligt behandlet; en teoretisk vinkel var fraværende. Allerede titlen på Michael Herslunds første bogpublikation (144 sider) fra 1976 viser en klar forskel i forhold til denne filologiske tradition, idet der er fokus på sprogets struktur: *Structure phonologique de l'ancien français: morphologie et phonologie du français classique*. Der er således klart valgt en teoretisk tilgang med henblik på at beskrive oldfransk som en synkron struktur, ikke som en del af en udvikling frem mod det moderne sprogrtrin. Den valgte tilgang er baseret på den på dette tidspunkt nye sprogteori: den generative grammatik, der skelner mellem sprogets dybdestruktur, som er målet for sprogbeskrivelsen og overfladestrukturer, som er de sproglige former i skrift og tale, som sprogforskeren har direkte adgang til. Det betyder i denne sammenhæng, at forfatteren opfatter de overleverede tekster på oldfransk fra det 12.-13. århundrede som overflademanifestationer af en dybdestruktur, som han forsøger at bevise eksistensen af. Formålet er at beskrive en enkel dybdestruktur, som principielt er universel for

sprog, og som ved hjælp af et komplekst sæt af regler og transformationer kan føre frem til de former man faktisk møder i teksterne. Herslunds imponerende forskningsindsats på dette område er således en helt ny tilgang til kendte data.

Michael Herslunds anden bog *Problèmes de syntaxe de l'ancien français. Compléments datifs et génitifs* (186 sider) er en fortsættelse af den første, i den forstand at forfatteren går ud fra samme metodologiske udgangspunkt (den generative grammatik), men her udvides emnefeltet til at omfatte to syntaktiske problemstillinger i oldfransk inden for de to kasus dativ og genitiv. Samtidig er der tale om en teoretisk udvidelse i forhold til den første publikation, idet Herslund her for første gang inddrager en valensanalyse, som han senere i sin karriere udvikler videre i sin disputats og i sine arbejder med sin teori om "adjekt". Valensanalyser findes i den generative grammatik som de såkaldte "syntaktiske træstrukturer", der er karakteristiske for generative analyser, og som har til hensigt at visualisere de grundlæggende strukturer i en sætning, typisk mellem de styrende størrelser i en sætning og de styrede led, der indgår i sætningen. Der findes valensteorier, der definerer valens som leksikalske og semantiske relationer, typisk således at en valenskerne, hyppigst et verbum, selekterer de underordnede størrelser, således at visse er mulige, andre ikke mulige. Herslund kombinerer de to tilgange, og foreslår i sin bog at dativ og genitiv har sammenlignelige typer af leksikalske restriktioner i forhold til deres overordnede kerne.

I et frugtbart samarbejde gennem 1980'erne og 1990'erne med sin desværre alt for tidligt afdøde kollega Finn Sørensen udvikledes den såkaldte "adjektteori", der berettiget vakte stor opmærksomhed i lingvistikredse, og som blev præsenteret for et internationalt

publikum med disputatsen (*Le datif en français* publiceret i 1988, forsvaret i 1989). Det drejer sig om en imponerende nyfortolkning af valensbegrebet, idet alle valensbundne led, som ikke er subjekt eller objekt, samles under betegnelsen "adjekt". Herved opnås en forenkling af den grundlæggende struktur, en forenkling der begrundes i at de forskellige typer af "adjekt" for det meste udelukker hinanden, og derfor kan samles som forudsigelige varianter af én valensledstype. Selvom denne teori oprindeligt var udarbejdet for fransk, blev den efterfølgende også appliceret på andre sprog.

I 1990'erne blev det danske lingvistiske miljø styrket takket være Statens Humanistiske Forskningsråds to programmer: *Grammatik over det danske sprog* og *Lingvistik og fremmedsprog*. Som ansvarlig for det franske delprojekt udarbejdede Michael Herslund i løbet af projektets femårsperiode sammen med Hanne Korzen, Henning Nølke og Finn Sørensen en ny fremstilling af moderne fransk grammatik med titlen *Det franske sprog*, baseret på deltagernes nyeste forskningsresultater.

I endnu et frugtbart samarbejde med kolleger fra CBS, især med Irène Baron og Iørn Korzen stiftede Michael Herslund forskningsgruppen *TypoLex*, hvis hensigt var at udforske typologiske forskelle mellem sprog, især de germanske og de romanske sprog. Den typologiske forskning havde på dette tidspunkt nået spændende resultater netop ved at fokusere på de europæiske sprogs formelle grammatiske karakteristika kulminerende i det såkaldte Eurotyp-projekt ledet af svenskeren Östen Dahl. Her valgte Herslund i stedet at tage udgangspunkt i semantikken. TypoLex-gruppens beskrivelse af leksikaliseringmønstre er inspireret af den amerikanske sprogforsker Leonard Talmy, der især er kendt for sin sprogtypologiske analyse af

bevægelse. Pointen er at der er en systematisk og typologisk forskel på på den ene side germanske sprog, hvis verber leksikaliserer bevægelsesmåden, og på den anden side romanske sprog, hvis verber leksikaliserer bevægelsesretningen. De germanske verber beskrives i overensstemmelse hermed som mere konkrete end de romanske, der beskrives som mere abstrakte end de germanske. Dette mønster har TypoLex-gruppen generaliseret fra de germanske og romanske verber til substantiverne, hvor man finder det modsatte mønster, med abstrakte substantiver i de germanske sprog, der som tendens leksikaliserer substantiver der angiver artefakter efter disses funktion, medens de romanske substantiver modsat har tendens til at leksikaliserer substantiver der angiver artefakter efter disses udseende. Selvom man i de to sprogfamilier får nogenlunde de samme informationer i ækvi-valente sætninger, er der altså en tendens til at informationsvægten fordeler sig forskelligt: Den konkrete, billedlige informationsvægt findes i germanske verber og i romanske substantiver og den mere abstrakte omvendt i romanske verber og germanske substantiver. Dette har inspireret TypoLex-gruppen til at benævne de germanske sprog *endocentriske* (*endo-* = *inde i*, da verbet ses som sætningens centrum) og de romanske *exocentriske* (*exo-* = *uden for* sætningens centrum), to termer der udtrykker, hvor betydnings- og informationsvægten ligger i sætningen i disse sprogfamilier.

Henimod årtusindeskiftet skabte Michael Herslund sammen med Irène Baron og Katrine Ravn Jørgensen faget *Europæiske Studier*, og fra 2004 frem til hans pensionering var han leder af *Center for Europaforskning* på CBS. Det var dels en konsekvens af omlægningen af studierne på CBS, hvor det rene franskfag blev nedlagt, dels en selvvalgt ændring af fokus fra det rent sproglige til et mere områdebaseret sprogsyn. Med henblik på undervisningen i emner inden

for dette nye felt udgav han i samarbejde med kolleger en række publikationer: *Sider af Europas historie* (2002), *Fra Leviathan til Lissabon. Magt og rettigheder i europæiske forfatninger* (med I. Baron og C. Fich, 2011), *Europæiske fællesskaber? Identiteter, fortællinger og konflikter i Europa* (med I. Baron og C. Humlebæk, 2015). I forbindelse med sit engagement i Europaforskningen tog Michael Herslund også aktiv del i sprogpoltiske diskussioner. Han var især kritisk over for det engelske sprogs indflydelse på dansk og understregede faren for at dansk skulle lide domænetab gennem unødvendig brug af engelsk på danske arbejdspladser og i dansk forskning. Dansk måtte ikke ende som et køkkensprog, som han og Davidsen-Nielsen formulerede det.

I 2006, i forbindelse med Michael Herslunds 60-års fødselsdag, blev der til hans ære udgivet et omfattende festskrift med titlen *Grammatica* med talrige bidrag fra kolleger i ind- og udland. I smuk overensstemmelse med Herslunds engagement i diskussionen om sprog og identitet, var omslaget prydet af guldaldermaleren Christen Købkes billede: *Udsigt fra Dosseringen*, med et dannebrogssflag i forgrunden.

Michael Herslund var en dygtig, flittig og inspirerende forsker. Han gjorde den lange rejse fra at være den romansk orienterede fransk-professor til sidst at være leder af et center for områdestudiet af Europa i alle dets afskygninger. For så vidt er hans udvikling tidstypisk. En oversigt over hans talrige forskningsbidrag frem til 2005 findes i festskriftet. Han vil blive husket for sin teoretiske fornyelse i tilgangen af væsentlige sproglige problemstillinger, især for sin originale adjektteori, og for sin brede viden om lingvistiske emner, ikke kun på det romanske felt, men også inden for almen lingvistik og dansk.

Ære være hans minde.